

Napačna zgodba.

Štirideset let od primera Pasolini

FRANCESCO CONDELLO

È una storia di periferia, è una storia da una botta e via, è una storia sconclusionata, una storia sbagliata. Una spiaggia ai piedi del letto, stazione Termini ai piedi del cuore, una notte un po' concitata, una notte sbagliata.

(To je zgodba predmestnega življenja, zgodba enonočnega pozelelnja, zgodba, ki je temačna, zgodba napačna. Plaža ob vznožju postelje, postaja Termini ob vznožju srca, noč, nekoliko zvijačna, noč napačna.)

Fabrizio De André in **Massimo Bubola**, *Napačna zgodba*; pesem, posvečena Pasoliniju

Poldruga ura ponoči med 1. in 2. novembrom 1975. Patrulja orožnikov opravlja rutinski pregled na cesti, ki vodi vzdolž nabrežja v obmorskem kopališču Ostia nedaleč od Rima. Avto znamke Alfa Romeo 2000 GT kovinsko sive barve se ne zmeni na povelje, naj se ustavi, in zbeži mimo zapore. Orožniki po kratkem zasledovanju ustavijo avtomobil in zadržijo voznika. Ime mu je Pino Pelosi, znan po vzdevku »Žaba«, sedemnajstletnik iz rimske periferije, ki je bil v preteklosti kaznovan zaradi tatvin. Na telesu nima posebnih znakov, razen krvaveče rane na glavi: izjavi, da je med zasledovanjem udaril ob volan, in takoj prizna, da je avto ukradel, in sicer zraven kina Argo v četrti Tuscolano. Orožniki preverijo podatke o avtomobilu in ugotovijo, da pripada Pier Paolu Pasoliniju, zelo znanemu pisatelju in režiserju, ki je pogost gost televizijskih oddaj in dviguje polemike; fant je avto ukradel slavni osebnosti.

Ob treh ponoči se orožniki zglasijo pri Pelosijevih starših, da jim sporočijo sinovo aretacijo. Kraja avtomobila: zdi se, da je primer zaključen. Toda takoj, ko vstopi v zapor za mladoletnike, Pelosi vztrajno zahteva, naj mu dovolijo, da se vrne v avto, da bi poiskal zlat prstan z rdečim kamnom in napisom US ARMY. Prstana ne najdejo. Kmalu zatem zaupa sojetniku: »Itak me bodo prej ali slej odkrili,« reče: »Ubil sem Pasolinija.«

»Heretični« intelektualec

»Izgubili smo predvsem pesnika. Pesnikov pa ni veliko na svetu, v enem stoletju se morda rodijo trije ali štirje. Ko bo tega stoletja konec, bo Pasolini eden redkih, ki bodo nekaj veljali.«

pisatelj **Alberto Moravia** v govoru na Pasolinijevem pogrebu

Pier Paolo Pasolini je bil v času svoje smrti ena najpomembnejših figur italijanske književnosti in eden najuglednejših evropskih cineastov. Veljal je za enega največjih pesnikov svoje generacije, prejel je vrsto filmskih nagrad na festivalih v Benetkah, Cannesu in Berlinu, slovel je kot pisatelj in prevajalec, esejist in novinar, slikar in glasbenik. Toda Pasolini je bil predvsem (kot se je sam opisal v znamenitem članku z naslovom »Kaj je ta puč? Jaz vem«, objavljenem v dnevniku *Il Corriere della Sera* l. 1974) »intelektualec, pisec, ki skuša slediti vsemu, kar se dogaja, razumeti vse, kar se o dogajanju piše, ki si poskuša predstavljati vse, česar ne vemo ali ostaja zamolčano; nekdo, ki povezuje med seboj zelo oddaljena dejstva, ki razdrobljene in razpršene kose politične slike sestavlja nazaj v koherentno celoto; nekdo, ki ponovno afirmira logičnost tam, kjer se zdi, da kraljujejo poljubnost, norija in skrivnost«. Za Pasolinija intelektualno delo sovпада z iskanjem resničnosti: resnice, razumljene kot aletheia, razkritje.

Takšen odnos, skupaj z odkrito homoseksualnostjo, ki jo je živel na očeh javnosti, je pripomogel, da je Pasolini veljal za »nadležno« osebnost, brez zaščitene hrbta, a prav zaradi tega svoboden: je katoličan, a ga Cerkev zaradi njegovih istospolnih nagnjenj ne sprejema; je komunist, a ga l. 1949, ko je obtožen, da je imel neprimerne odnose z mladoletniki, izključijo iz Partije, ne da bi čakali na izid sojenja, ki ga razglasi za nedolžnega. Od tedaj naprej je Pasolini postal žrtev pravega sodnega preganjanja: deležen je bil več kot 40 ovadb in tožb (od tega 28 samo za film *Dekameron*) in klican na nič manj kot deset sodnih procesov; v vseh, razen v enem (za bratov umor),¹ sodeluje kot obtoženec. Večinoma gre za obtožbe

¹ Pisateljev brat Guido Pasolini (1925–1945) je bil med drugo svetovno vojno partizan v brigadi Osoppo, ki je združevala krščanske demokrate, socialiste, monarhiste in druge nekomuniste, ki so se borili proti nacistom v vzhodni Furlaniji. Februarja 1945 je bil umorjen v Beneški Sloveniji, v zasedi, ki so jo organizirali italijanski komunisti po napotkih KPS. V likvidaciji je življenje izgubil tudi Francesco de Gregori, stric znamenitega istoimenskega kantavtorja (vse opombe so uredniške).

ideološkega značaja (žalitev verskih čustev, obscenost, pozivanje h kaznivemu dejanju, pornografija ...) ter razne civilne pravde, a pisatelj se mora zagovarjati tudi za kazniva dejanja, kot so obrekovanje, rop (nek desničarski dnevnik novico objavi pod sliko s filmskega snemanja, na kateri režiser v rokah drži mitraljez), plagiat, ugrabitev ... vselej je oproščen. Pasolini svoj položaj v nekem članku opiše z besedami: »Sem kot črnc v rasistični družbi, ki se je samozadovoljno okitila s strpnejšim duhom. Sem, skratka, toleriran«. Svoje delo pa v intervjuju povzame tako: »Kaj je, rečeno skrajno shematično in preprosto, zaznamovalo moj celotni opus? Zaznamovalo ga je predvsem moje nagonsko in globoko sovraštvo do stanja, v katerem živim. Ko uporabim to besedo, stanje (*stato*), mislim na oba pomena, ki ju ima v italijanskem jeziku: na stanje stvari in na državo, v strogem političnem smislu. To malomeščansko državo, ki sem jo zasovražil že v otroštvu.«

Sovraštvo do malomeščanske države se zoperstavlja ljubezen do preprostih stvari: do ljubljene matere, do Furlanije njegovega otroštva. »Najbolj ljubim ljudi, ki po možnosti niso končali niti četrtega razreda osnovne šole, torej povsem preproste ljudi. V tem ne smete videti prazne retorike ... Gre za to, da malomeščanska kultura v mojem narodu (mogoče pa tudi drugod, npr. v Franciji ali v Španiji) vedno vodi v pokvarjenost, nečistost. Analfabet, nekdo, ki je končal le tri razrede osnovne šole, pa vselej izžareva neko milino, ki se nato izgubi po krivdi kulture. To milino znova najdemo na zelo visoki kulturni ravni, a srednja, povprečna kultura je vedno kvarna.« Pasolini je protipol stereotipnega elitnega intelektualca, oddaljenega od množic: prikazuje zgodbe ljudstva, »otrok življenja« (*ragazzi di vita*) iz rimske periferije. Sodeluje v javnem življenju in se obrača k ljudem: na televiziji, kjer komentira politiko, umetnost, kolesarstvo, nogomet (»zadnja reprezentacija sakralnega v našem času«), v časopisih, kjer odgovarja na pisma bralcev (odgovori, objavljeni v dnevniku *Il Corriere della Sera*, so zbrani pod naslovom *Scritti Corsari – Gusarski spisi*), s filmsko kamero, kot dokazuje nežna odkritosrčnost, s katero v dokumentarcu *Shodi ljubezni* (*Comizi d'amore*) prepotuje Italijo, da bi spoznal mnenje ljudi o temah, povezanih s spolnostjo, ljubeznijo in spodobnostjo, v poskusu, da bi ujel spreminjajočo se moralno podobo tedanje Italije.

Grda zgodba

»Divje, obupano ljubim življenje. Mislim, da me bosta surovost in obupanost te ljubezni pokončala. Ljubim sonce, travo, mladino. Ljubezen do življenja je zame postala pregreha, pogubnejša od kokaina. Z nenasitno lakoto žrem lastno eksistenco. Kako se bo to končalo? Ne vem.«

Pier Paolo Pasolini

Ob pol sedmih zjutraj, 2. novembra 1975, neka gospa najde truplo, ki leži zraven malega nogometnega igrišča v bližini opuščene pristajališča za hidroplane. Gre za degradirano barakarsko območje ob izlivu Tibere, vzdolž ceste, ki povezuje pristanišče Ostio z letališčem Fiumicino. Orožniki na prizorišču najdejo prstan z napisom US ARMY, nekaj lesenih desk, na katerih so madeži krvi,

šopi las, zraven pa še okrvavljeno odpeto črtasto srajco in več sledi pnevmatik. Truplo pripada Pier Paolu Pasoliniju in kaže sledi surovega nasilja: leži vznak, spodnja majica je strgana, hlače so odpete; truplo je dobesedno prekrito z modricami in krvjo, zlomljeni sta obe roki in deset reber, nos je zdobljen, obraz in telo sta iznakažena od podplutb.

Pelosi nemudoma privedejo pred preiskovalnega sodnika in kriminaliste, kjer poda podrobno priznanje. Prejšnji večer, 1. novembra, se je ob 22:30 s prijatelji zadrževal pred barom na trgu Cinquocento nasproti železniške postaje Termini, ko je mimo pripeljala alfa romeo, iz katere je izstopil moški. Približal se je mladeničem in vprašal, če bi kdo šel en krog z njim v zameno za lepo nagrado: Pelosi sprejme povabilo. Odpeljeta se do gostilne Al biondo Tevere v četrti Ostiense. Moški je zelo znan (čeprav Pelosi pravi, da ga ni prepoznal), zato kljub pozni uri znova odprejo kuhinjo samo zanj. Ob 23:30 zapustita restavracijo, na bližnji bencinski postaji dotočita gorivo in se nato po cesti Ostiense odpeljeta do letališča za hidroplane. Ob polnoči se avto ustavi ob malem nogometnem igrišču, kjer naj bi moški mladeniču ponudil 20 tisoč lir za spolni odnos. Pelosi sprejme, izstopita, toda odnos se kmalu prekine, saj moški hoče več, kot je bilo domenjeno, zahteva usluge, ki jih fant noče izpolniti. Pelosi se upre: pride do ruvanja, moški postane nasilen in fanta napade, ta ga v obrambi udari in v afektu pojenja šele, ko se moški zgrudi v nezavest. Pelosi nato steče proti avtu: ob begu začuti, da avto poskoči, a ne zna povedati, zakaj (nima izpita, je v šoku, vidljivost je slaba, avtomobil je zelo nizek, pot je makadamska in polna lukenj ...). Isto različico zgodbe ponovi petkrat v petih različnih zaslišanjih, ne da bi se enkrat samkrat zapletel v protislovje. Konec preiskave: primer je zaključen, še ena grda zgodba, prostitucija, vmešan je mladoletnik, na degradiranih območjih ... bolje je pozabiti. Desničarski časopisi o dogodku pišejo s posmehom, Komunistična partija se, v zadregi, še dodatno distancira od umrlega levičarskega intelektualca.

Tri mesece kasneje, 26. februarja 1976, se začne sodni proces proti Pinu Pelosiju. Družina Pasolini se na njem prijavi kot oškodovana stran, da bi lahko opravila lastne preiskave in jih predložila kot dokazni material. Odvetniki, ki jih najamejo v ta namen, takoj ugotovijo, da policija tako rekoč ni opravila preiskav in se je preveč enostavno »zadovoljila« z verzijo, ki jo je podal Pelosi. Številni Pasolinijevi prijatelji, med njimi velika novinarja Oriana Fallaci in Furio Colombo, opravijo lastna poizvedovanja in na dan začnejo prihajati nova dejstva.

Za Pasolinija intelektualno delo sovпада z iskanjem resničnosti: resnice, razumljene kot aletheia, razkritje. Takšen odnos, skupaj z odkrito homoseksualnostjo, ki jo je živel na očeh javnosti, je pripomogel, da je veljal za »nadležno« osebno, brez zaščitenega hrbita, a prav zaradi tega svoboden: je katoličan, a ga Cerkev zaradi njegovih istospolnih nagnjenj ne sprejema; je komunist, a ga izključijo iz Partije, ko je obtožen, ne da bi čakali na izid sojenja, ki ga razglasi za nedolžnega.

Ko je 2. novembra zjutraj policija prispela do vodnega pristajališča, se je že nabrala množica radovednežev, ki je niso odstranili s prizorišča; nekaterim dečkom celo dovolijo, da se še naprej žogajo na igrišču, na katerem najdejo okrvavljene deske in srajco, le 70 metrov stran od Pasolinijevega trupla. Ta napaka onemogoči odkritje možnih sledi, ki so ostale od prejšnje noči. Tako ni mogoče preveriti pričevanj, po katerih naj bi se prejšnje noči v okolici igrišča zadrževalo več avtomobilov in oseb. Preden so pobrali še tiste redke predmete, ki so jih našli na prizorišču, policisti niso poskrbeli, da bi označili njihovo natančno lokacijo; častnik orožnikov vtakne prstan z napisom US ARMY kar v svoj žep in ga šele kasneje vrne med dokazno gradivo. Pasolinijevo alfo pustijo 4 dni na dežju, preden jo predajo forenzikom: med drugim se izgubi krvavi odtis prstov na zunanji strani strehe pri sopotnikovih vratih, kakor da bi se kdo naslonil ob vstopu v avto. Kot da to ne bi bilo dovolj, policisti ob premiku avtomobila trčijo ob kol! V avtu najdejo dva predmeta, ki ne pripadata ne Pelosiju ne Pasoliniju (pisateljeva sestrična je le nekaj ur pred zločinom temeljito očistila avto): desni ortopedski vložek pred sopotnikovim sedežem in zeleno majico na zadnjem sedežu. Čigava sta?

Ko izvedenec sodne medicine, ki ga najame Pasolinijeva družina, opravi lastne raziskave, na dan privrejo nove podrobnosti. Izkaže se, da je na truplu več sledi pnevmatik: Pasolini torej ni umrl zaradi krvavitev, kot so domnevali orožniki, temveč zato, ker je čezenj zapeljal avto in mu polomil rebra, raztrgal jetra in, nazadnje, zmečkal srce. Sledi na Pasolinijevemu telesu se poleg tega ne skladajo z vlažnimi okrvavljenimi deskami, ki so jih našli pri letališču za hidroplane, ki so preveč krhke, da bi lahko z njimi izvedli takšen masaker: kje je torej orožje? Medtem ko je telo žrtve popolnoma okrvavljeno, Pelosi razen udarca na glavi ne kaže sledi nasilja: zakaj se Pasolini ni branil?

Nazadnje odvetniki družine Pasolini ugotovijo, da je bil napad izveden na dveh različnih krajih: najprej tik ob avtomobilu, zraven enega od vhodov na igrišče, in nato, ko se je Pasolini uspel oddaljiti s prizorišča (okrvavljena srajca, ki so jo našli na igrišču, je bila od-

peta, a ne raztrgana: verjetno jo je uporabil, da bi si pokril krvavečo rano na glavi), na nabrežju, kjer so našli truplo, kakšnih 70 metrov od igrišča. Tu so po Pasoliniju udrihali, dokler ni izgubil zavesti. Tu so ga povozili do smrti.

Šestindvajsetega aprila 1976 sodni senat obsodi Pina Pelosija na 9 let in 7 mesecev za nespodobno vedenje na javnem mestu, nasilno krajo in umor (po mnenju sodnikov naj bi avtomobil nalašč spremenil smer, da bi povozil Pasolinija). V sodbi piše, da je dokazano, da Pelosi ni bil sam.

Četrtega decembra 1976 prizivno sodišče potrди obsodbo za umor, a Pelosija oprosti javne nespodobnosti in kraje; prisotnost sosterilcev je tokrat zgolj verjetna.

Šestindvajsetega aprila 1979 kasacijsko sodišče zaključí zadevo: Pelosi je edini krivec za umor Pier Paola Pasolinija. Sosterilcev ni.

Političen zločin

»Vidim veliko podobnost med Pasolinijevo in Caravaggiovo smrtjo; pri obeh dobim vtis, kot da bi si svoj konec izmislila, opisala, zrežirala in odigrala umetnika sama.«

Federico Zeri, umetnostni zgodovinar

Številni Pasolinijevi prijatelji in sorodniki so bili prepričani, da je bil umor političnega značaja. Odvetnikom naročijo, naj raziskujejo v to smer. Sedemdeseta leta so bila namreč obdobje, ko je politično življenje v Italiji zaznamovala izkušnja nasilja: zgolj v letu 1975 je bilo osem žrtev političnih umorov. Poleg pouličnih spopadov in terorističnih napadov so tu še eklatantni zločini, kot t. i. pokol v hribovju Circeo: septembra 1975 trije mladeniči iz uglednih družin, ki se navdušujejo nad filonacističnimi idejami, mučijo in zverinsko ubijejo dve dekleti. Dve leti pred tem, l. 1973, desničarski skrajneži posilijo gledališko igralko Franco Rame (ženo kasnejšega Nobelovega nagrajenca Daria Foja); izkaže se, da so jih k napadu napeljali visoki častniki milanskega orožništva. Sam Pasolini je bil žrtev številnih groženj in napadov s strani filofašistične desnice (ob predstavitvi filma *Mamma Roma* v rimskem kinu Barberini so se fašisti fizično lotili celo gledalcev). Toda odvetniki kmalu spoznajo, da so pritiski premočni, da bi sodna preiskava lahko zasledovala politično sled: sodišče med drugim zavrne pričevanje Pasolinijevega prijatelja in tesnega sodelavca Sergia Cittija (brata Franca Cittija, glavnega igralca v Pasolinijevem filmu *Berač*), po mnenju katerega naj bi pisatelj usodnega večera 1. novembra padel v past. Nekaj dni pred umorom so namreč neznanci iz studia Technicolor v rimskem filmskem centru Cinecittà ukradli vrsto filmskih kolutov, v žargonu imenovanih »pice«, med katerimi so bili posnetki iz filma *Salò*, na katerem je Pasolini tedaj delal in je izšel posthumno. Roparji so najprej kontaktirali prav Cittija: »Do mene je pristopil fant, ki sem ga poznal, imenovan Sergio Placidi, in mi dejal, da so filmski koluti v rokah ljudi, ki zanje zahtevajo odkupnino. To sem sporočil Pasoliniju, ki je informacijo posredoval producentu Grimaldiju. Ta je zahteval dokaz, da te osebe dejansko imajo pri sebi kolute; in res so nekaj dni kasneje storilci na domnenem mestu

pustili kos snemalnega traku. Fant, ki me je kontaktiral, mi je dal telefonsko številko nekega bara na ulici Lanciani, a ga tam nisem našel. Ko se je Pasolini vrnil iz Pariza, 1. novembra zjutraj, sem ga kontaktiral, da bi se srečal z njim, a mi je povedal, da se je zvečer že zmenil, da se dobi z neko osebo ali več osebami, ki naj bi mu vrnilo ukradeni film. To je bilo zadnjič, ko sem govoril s Pasolinijem: istega večera so ga umorili.« Citti je izjavil, da je bil Pasolini zadovoljen, da so fantje stopili v stik z njim; povedali naj bi mu, da so se zmotili, in izrazili namero, da mu vrnejo »pice«. V tem je videl potrdilo, da ga fantje iz revnih četrti, tisti »otroci življenja«, o katerih je pripovedoval in jih ljubil, še vedno spoštujejo.

To pričevanje vzbuja nova vprašanja: takoj postane jasno, da je bar na ulici Lanciani, v katerem naj bi se zadrževali tatovi »pic«, isti bar, ki ga obiskujejo Pino Pelosi in njegovi prijatelji. Poleg tega postanejo še bolj očitne nelogičnosti v premikih, ki sta jih opravila Pasolini in Pelosi tiste noči. Kot pravi Citti: »Mislim, da je bilo srečanje, o katerem mi je govoril Pasolini, domenjeno prav pred postajo Termini okoli desete zvečer. Po večerji se je Pasolini odpravil pred postajo, kjer bi počakal osebo, ki naj bi mu vrnila kolute. Priča je potrdila, da je Pelosi tam vstopil v Pasolinijev avto, ki je že čakal. Po 25. minutah se vrmeta na postajo. Nato gresta jest v restavracijo Al biondo Tevere; po mojem zato, ker sta se z osebo, ki naj bi vrnila film, domenila, da se dobijo kasneje na nekem drugem kraju. Pelosi je torej služil kot vaba, ker so vedeli, da bo Pasoliniju všeč. A če naj bi imel le spolni odnos s tem fantom, zakaj sta šla vse do pristajališča za hidroplane, 35 kilometrov stran od postaje Termini, od koder bi moral nato Pelosija peljati v naselje Setteville ob cesti Tiburtina, kjer je živel in leži 30 kilometrov v nasprotno smer, ter se nato vrniti domov v četrur Eur? Zakaj bi izbral pot, zaradi katere bi moral prevoziti več kot 130 kilometrov v eni noči? Saj bi ga lahko peljal po Tiburtini, na predel, ki ga je dobro poznal in kjer je veliko travnikov.« Po Cittijevem mnenju Pasolini nikoli ni šel na opuščeno pristajališče hidroplanov, izjemno grdo, nevarno in oddaljeno območje; povrh vsega ni nobenega razloga, zakaj naj bi do tja peljal po cesti Ostiense (kjer se je ustavil na bencinski črpalki) namesto po veliko prikladnejši ulici Del Mare. Tako Citti kot pisateljevi prijatelji in sorodniki so prepričani, da Pasolini sploh ni bil namenjen na pristajališče hidroplanov, temveč se je vozil po cesti Ostiense, ker je bil v enem od bližnjih predmestij zmenjen s fanti, ki naj bi mu vrnilo kolute. Tam naj bi ga ugrabili in odpeljali na barakarsko območje okoli opuščene pristajališča, da bi ga umorili.

Tožilstvo je ignoriralo Cittijevo pričevanje, ki je utonilo v pozabo. Vse do 7. maja 2005, ko je Pino Pelosi v intervjuju z novinarko Franco Leosini prvič spremenil svojo verzijo zgodbe in izpričal svojo nedolžnost: »Nedolžen sem. Nisem ubil Pasolinija.« Po tridesetih letih življenja v strahu (v tem obdobju je odslužil celotno kazen za umor ter nekaj drugih krajših kazni zaradi tatvine in mamil), Pelosi izjavi, da se ne boji več: starša sta že umrla in verjetno tudi večina vpletenih v zločin. Pelosijeva nova različica, ki z vsakim intervjujem postaja bogatejša s podrobnostmi, je povsem drugačna in se delno ujema s Cittijevim pričevanjem.

Najprej, Pelosi zatrjuje, da sta se s Pasolinijem dobro poznala in se v mesecih pred smrtjo redno srečevala. Tistega novembrskega večera je bil Pelosi določen kot posrednik. Domenjeno je bilo, da bo Pasolinija spremljal na srečanje s tatovi »pic« pri postajališču hidroplanov. Tam naj bi med čakanjem dejansko imela oralni spolni odnos. Ko je Pelosi izstopil iz avtomobila in se oddaljil, da bi uriniral, naj bi se pojavili trije moški, stari okoli štirideset let, z južnjaškim (kalabrijskim ali sicilskim) naglasom: prvi, z brado, naj bi imobiliziral Pelosija; ostala dva izvlečeta Pasolinija iz avtomobila in ga začneta pretepati. Pelosiju se uspe iztrgati iz objema napadalca, poskuša ubraniti Pasolinija: v pretepu mu poškodujejo glavo. Pasolini se uspe oddaljiti z mesta napada, tedaj pa na prizorišče prideta še dva avtomobila (med katerimi je alfa romeo, enaka Pasolinijevi) in motor, na katerem se vozita edina napadalca, ki ju Pelosi prepozna: to sta brata Borsellino, znana rimska desničarska aktivista, zdaj že mrtva. Moški z brado začne groziti Pelosiju in njegovi družini, ga poduči o zgodbi, ki jo mora povedati policiji, mu iztrga prstan in ga vrže na tla. Ostali medtem dosežejo Pasolinija, ga začnejo surovo pretepati in ozmerjati (»Buzerant! Svinja! Peder! Prekleti komunist!«), medtem ko on obupano kriči, vpije na pomoč in kliče mater.

Ta Pelosijeva razkritja 4. maja 2010 privedejo do obnove procesa. Preiskovalci se tokrat osredotočijo na Pasolinijevo okrvavljeno srajco: uspejo izolirati sledi DNK, a to ni dovolj za identifikacijo. Preiskave zaidejo v slepo ulico in proces je bil dokončno arhiviran na začetku prejšnjega leta.

Dogodek, zavit v skrivnost

»Jaz sem mali človek, kaj pa jaz vem? Ne morem razumeti, zakaj. Vem, kako je Pasolini umrl, ampak ne vem, zakaj. To mora razložiti kdo drugi, ki je bolj odprte glave. Jaz, Pino Pelosi, sem preprost človek iz predmestja, kako naj vem, zakaj so umorili Pasolinija? Komu je bil Pasolini v napoto? Vi, dobromisleči meščani, verjetno veste bolje od mene: preučevali ste ga, občudovali ste ga.«

Pino Pelosi v intervjuju l. 2014

Zakaj je bil umorjen Pasolini? Zaradi plačanege spolnega odnosa, ki se je končal slabo? Kot posledica ropa? Ali kot kazen za to, ker je bil komunist in homoseksualec? Resnice, vsaj za zdaj, še ne poznamo; pokopana je pod Pelosijevu previdnostjo in zakrita z molkom ostalih udeležencev. Obstajajo pa elementi, ki napotujejo k neki drugi resnici; zgodbi, v katero so vpleteni paradržavni aparati, varnostne sile, vključno s policijo, in skriti centri moči.

Najprej je tu enigmatični lik mehanika, imenovanega Antonio Pinna, povezanega s krogi rimskega kriminalnega podzemlja, ki naj bi se iz neznanih razlogov večkrat srečal s Pasolinijem v tednih pred njegovo smrtjo. Po pričevanju Silvia Parrella, rimskega slikarja, ki nastopa v Pasolinijevem romanu *Otroci življenja* (*Ragazzi di vita*) pod vzdevkom *er pecetto* (sitnež), naj bi Pinna posedoval avtomobil znamke Alfa Romeo 2000 GT, skoraj identičnega Pasolinijevemu. Parrella trdi, da je v dneh po umoru Pinna avto peljal h

kleparju, saj naj bi imel vdrtno ob boku, bil pa je tudi umazan od krvi in blata. Pinna izgine 16. februarja 1976, malo pred začetkom procesa proti Pelosiju, in od tedaj o njem ni več sledu; njegovo alfo romeo najdejo zapuščeno na parkirišču letališča Fiumicino. Toda Pinna ni edina sumljiva oseba iz te zgodbe. Tu je vsaj še kriminolog Aldo Semerari, ki na prvem sodnem procesu poda mnenje (ki ga sodniki zavrnejo) o Pelosijevi neprištevnosti. Kasneje se je izkazalo, da je bil Semerari član subverzivne prostožidarske lože Propaganda 2,² njegovo ime pa se pojavlja v številnih sodnih procesih glede državnih pokolov;³ nazadnje je bil umorjen s strani Camorre. Toda tu je še en sodni proces, ki se križa z zločinom Pasolini; proces za še en zločin brez jasnih krivic, še en italijanski misterij: ko l. 2001 preiskovalni sodniki znova raziskujejo okoliščine nepojasnjene smrti Enrica Matteija, naletijo na Pasolinijevo ime. Naj pojasnimo: Mattei je l. 1952 ustanovil državno naftno podjetje ENI in je v desetletju, ko mu je načeloval, vodil inovativno strategijo, s katero je hotel razbiti monopol »sedmero sestra« (kot je sam imenoval sedem največjih svetovnih naftnih podjetij), tako da je sistematično vzpostavljaj neposrednejše odnose med industrializiranimi državami celinske Evrope in dobavitelji surovin. Sedemindvajsetega oktobra 1962 je zasebno letalo, s katerim je Mattei letel iz Milana v Catanijo, eksplodiralo v zraku; nihče od potnikov ni preživel. V preiskavi tega zločina sodniki odkrijejo *Nafto (Petrolio)*, neobjavljeni roman, na katerem je Pasolini delal v mesecih pred smrtjo. Roman je prvič izšel šele l. 1992 in obsega le 500 od izvorno zasnovanih 2000 strani. Ta, nedokončna verzija je polna opomb in korektur, glede katerih Pasolini nekje zapiše: »Začel sem pisati knjigo, na kateri bom delal še leta, morda do konca življenja. Ampak nočem govoriti o njej; naj bo dovolj, če rečem, da je neke

vrste *summa* vseh mojih izkušenj, vseh mojih spominov.« *Nafta*, kakor si je knjigo zamislil Pasolini, bi morala biti pisateljev poskus doseči resnico, oziroma, kot je sam povedal, odkriti red tam, kjer se zdi, da kraljuje skrivnost. Pasolini je hotel najti rdečo nit, ki bi povezala državne pokole, strategijo napetosti,⁴ naftno industrijo in celotno italijansko politično življenje: to rdečo nit je odkril v zgodbi o ENI-ju, Matteiju in boju za njegovo nasledstvo. V članku, ki smo ga že navedli (»Kaj je ta puč? Jaz vem.«) in ki je služil tudi kot nekakšna reklama za žanr političnega romana, Pasolini zapiše: »Jaz vem. Poznam imena odgovornih za to, čemur pravijo 'puč' (...) Poznam vsa imena in vse zločine (atentate proti institucijam in pokole), ki so jih zagrešili. Vem. A nimam dokazov. Nimam niti indicov.« Intelektualci ne morejo priti do dokazov, nadaljuje Pasolini, ker so ti dostopni le ljudem z močjo. Resnični puč, svoj članek končuje Pasolini, se bo zgodil tedaj, ko se bo oseba z močjo odločila, da pride na dan z dejstvi.

Kaj pa, če je nekdo Pasoliniju pokazal nekaj, česar ne bi smel videti? Tožilci, ki so raziskovali primer Mattei, so med viri za roman *Nafta* med drugim našli izvod pamfleta z naslovom *To je Cefis*, ki ga je bilo skoraj nemogoče dobiti, saj je krožil skoraj izključno v obveščevalskih in vojaških krogih, z namenom spodkopati ugled Eugenia Cefisa, ki je nasledil Matteija kot predsednik ENI. Kdo je Pasoliniju izročil tajni dokument? Glede na to, da je vsakdo, ki se je skušal temeljito poglobiti v primer Mattei, končal slabo (npr. novinar Mauro De Mauro, ki ga je leta 1970 v Palermu ugrabila mafija in se je za njim izgubila vsaka sled), ali je mogoče, da je roman *Nafta* povezan s Pasolinijevo smrtjo?

Žal do danes še nismo ugotovili resnice. Edino, kar je gotovo, je, da je bil Pasolini brutalno umorjen, najverjetneje s strani več storilcev, in da je oseba, ki jo je sodstvo spoznalo za krivo, v najboljšem primeru nezgovorna priča. Ampak zaupajmo času: istemu času, ki je Pasolinijevo dobro ime opral obrekovanj, ki so se zgrnila nanj za časa življenja. Zaupajmo, da bo prej ali slej oseba z močjo prišla na dan s kakšnim dokazom ali da se bo kak ostareli »fant s ceste« izpostavil in povedal, kar ve. Zaupajmo, da se bo prej ali slej razpršila meglica skrivnosti, ki zakriva to grozljivo zgodbo, in da bo logičnost spet vzpostavljena. Pa čeprav le zato, da se v imenu resnice poklonimo Pier Paolu Pasoliniju.

PREVOD: MIHA POMPE, LUKA LISJAK GABRIJELČIČ

2 Propaganda 2, bolj znana pod kratico P2: subverzivna prostožidarska loža, ki je v sedemdesetih letih pod vodstvom podjetnika in nekdanjega fašističnega zaupnika Licia Gellija pod krinko programa »demokratske prenove« po zgledu De Gaullovih reform v Franciji vzpostavila podtalno mrežo med italijanskimi tajnimi službami, bančnimi krogi, povezanimi z vladajočo Krščansko demokracijo, ter skrajno desničarskimi militantnimi skupinami. Vpletena je bila v številne afere, vključno s terorističnim napadom na bolonjskem kolodvoru (1981), kraham vatikanske banke l. 1982 in umorom odvetnika Ambrosolija, ki ga je raziskoval. Leta 1981 je sodna preiskava teh dogodkov razkrila seznam članov P2, ki je obsegal 962 visokih državnih uradnikov, politikov, vojaških častnikov, finančnikov, novinarjev in podjetnikov. Razkritje Gellijeve mreže do danes velja za eno največjih afer v zgodovini italijanske republike.

3 Državni pokol (*strage di stato*): uveljavljeni novinarski pojem za teroristične napade, pri katerih obstaja sum vpletenosti paradržavnih organov.

4 Strategija napetosti (*strategia della tensione*): teza, po kateri naj bi italijanske tajne službe, ob podpori CIE, skušale z insceniranjem terorističnih napadov ter poglobljanjem politične in družbene polarizacije sprožiti državni udar po grškem zgledu. Ime je povzeto po članku v angleškem tedniku *The Observer*, ki je tezo predstavil le nekaj dni pred bombnim napadom v banki na milanskem trgu Fontana decembra 1969, ki velja za začetek italijanskih »svinčenih let«. Danes je to splošno sprejeta oznaka za »umazano vojno« paradržavnih struktur proti levičarskemu radikalizmu med koncem šestdesetih in začetkom osemdesetih let.